

Nový Nezvalův román *Posedlost* (vyd. Sfinx) je jednou z největších slabin Nezvalova dosavadního díla a zároveň typem onoho poetismu, rozředeného a úpadkového, který nás donutí zamyslet se nad tím, jak by bylo lze nejučinněji zlikvidovat toto neblahé dědictví poetismu.

Celý dlouhý začátek je prostředím, zážitky, atmosférou zcela totožný s jeho *Kronikou z konce tisíciletí*, jenže zde je to vše povážlivě rozředěno. Přesto jsou tyto partie, založené na reprodukci dávných dojmů dětských a chlapeckých, ještě nejživější částí celé knihy. Neboť další „příběh“ o tom, jak se vetře mladý plebejčík do zámku, do jehož paní se zamiloval, jak stoupá po stupních zaristokratizování, zmocní se jedné z dívek na zámku žijících, aby ji brzy zaměnil za zámeckou paní, čímž dožene dívku k sebevraždě, nad níž si pak fantasticky a neurastenicky přeřeže žíly — celá tato větší polovina knížky je něčím naprosto nechutným. K živým primárním vjemům a asociacím se tu stále více druzí asociace druhotné, vysušené jak umělé květiny našich prababiček.

Zde jsme u případu, nad nímž se musí zamyslet Nezval i druzí, kteří ústy hlásají své sympatie k revolučnímu hnutí, zatím však vyrábějí tyhle papírové dekorace. Mluvilo se o „čisté poezii“, o „čistém umění“ bez ideologie a myslila se tím tvárná metoda. Zatím se však z „čistého umění“ udělal program obsahový, který se — vědomě či nevědomě — snažil

omezovat poezii jen na „všeobecně lidské“ zážitky, vyhýbaje se věcem politickým. Jako by dnes takových „obecně lidských“ zážitků bylo! Výsledek toho je, že se uteklo k směšným privátnostem ješitné a domýšlivé básnické psychy, že se uteklo na jakousi jinou planetu, kde žijí básníci-nebešťané ve světě vymyšleném cestou poněkud příliš suchou. A ideologie — rozumí se: kdysi revoluční — vyhnaná z čisté poezie, vrátila se do ní jiným koncem a docela nepěkně se roztáhla — jenže to už není ideologie revoluční, ale směšně maloměšťácká, což je celý ten vtip, který se tu vyklubává z poetismu.

Podívejme se, k jakým koncům to zde došlo u Nezvala. Mladého plebejčíka nekonečně okouzljuje „představa o rozkoši, kterou poskytuje život v aristokratických kruzích“ (str. 115), přitře se k nim a je nekonečně šťasten, když se učí aristokraticky jíst a jednat odměřeně se sluhy, kteří působí jeho vznešenému příteli Leonovi „fyzický odpor“, když „od těch lidí“ něco má chtít. Psychologie tohoto nadějného mladého plebejčíka je pěkně postižena třeba v odstavci:

„Při pomýšlení, že mu bude záhy umožněno chodit v čapce, podobající se čapkám důstojníků, vzrostlo Ludvíkovo sebevědomí, neboť se svým rozhodnutím (že se stane důstojníkem) octl napolo v oněch vrstvách společnosti, které poznal vstupem do zámku, a vida, že se bude moci vyrovnat svými budoucími hodnotami Leonovi, viděl nyní v dobrodružství, které chtěl zapříst s jeho sestřenicemi, malou průpravu pro život a záminku k vyzkoušení své odvahy, neboť věděl, že nejsou bohat, nemůže spoléhat na nic, leč na tuto odvalu.“

Hraje občas ochotně zbožného, aby si předešel zámeckou paní, shlíží se ve své ctižádosti, svých pokrytectvích a směšných hnutích ješitnosti, což vše je tu poetizováno s narcisovskou naivní láskou. Není ovšem náhodné toto aristokratické prostředí, papírově vytvořené a adorované. Kdo jde z cesty dnešnímu životu a jeho problémům, musí si vytvářet

mrtvé světy minulosti, aby v nich mohl „žít“. A je pohodlnější vznášet se z plošiny maloměstáckého prostředí na Pegasu do vysněných aristokratických rájů než otevřít oči a vidět boj tříd a postavit se na stranu sil, které bojují o nový svět. Ale Nezval přece také kdysi napsal Podivuhodného kouzelníka a verše: „Odevzdal jsem svůj lístek ve znamení revoluce?!“ Ovšem, odevzdat lístek (při volbách?) nestačí — to je to.

K tomu povážlivému zúžení a zakřivení obzoru přispívá psychologismus Nezvalův. Uzavřev se do sledování vzruchů své vlastní osobnosti a reprodukuje je bez výběru, nevidí světa. A není divu, že prchl k aristokracii. Jeho erotický monoman Ludvík by dnes sotva kde jinde mohl žít.

Po tvárné stránce je v Posedlosti nemožně mechanické přenášení metod čisté poezie do prózy, a to do prózy, která se vlastně metody „čistého umění“ nedrží a pracuje zcela nerozpačitě hrubou fabulí. Takto byly uvolněné slovesné celky, odpovídající uvolněné fantazii, vměstnány do kadlubu vyprávění a vznikly nemožné odstavce, skládající se z jedné nestvůrné věty, rozpadající se do tisíce vztažných a jiných vedlejších vět. To je zcela nedomyšlený a nečistý útvar. Hmota této knihy jeví plno básnických postřehů a asociací, ale celek je pustý kýč, jak celou bezvýchodností své duchové orientace, tak i tvárně.

Zde jsou konce, kam došla básnická „apolitičnost“, kterou — podle někdejších slov Štyrského — stejně dojímá poprava cara jako revolucionáře. Zde jsou konce české levé literatury, o kterých promluvil a které výstižně zasadil do zeleného rámce doby a vývoje Otevřený list charkovské konference proletářských spisovatelů. (Tvorba V, 50). Zde cítíme jasně, že je nutno vstoupit na jinou cestu, radikálně změnit orientaci a usilovat o východisko z bludného kruhu, jak je onen list naznačil.

Václav Černý: HISTORICKÝ MATERIALISMUS JAKOŽTO UMĚLECKÁ KRITIKA

Tato stať, původně francouzská, vyvolaná několika knihami, zvláště poslední knihou Václavkovou, byla z technických důvodů rozdělena na tři části, jež vyjdou po sobě: 1. Stanovisko marxistických teoretiků k ideologii; 2. Umění jako plod výrobních poměrů u Václavka a Ickowicze; 3. Dialektická metoda a její užití v historii umění.

I.

STANOVISKO MARXISTICKÝCH TEORETIKŮ K IDEOLOGII

V předmluvě knihy, která je vstupní branou ke Kapitálu, formuluje Marx jedenáct let po vyjití Komunistického manifestu takto princip materialistického výkladu historie: „V společenské produkci existenčních prostředků vstupují lidé v jisté vztahy, nutné a nezávislé na jejich vůli: jsou to vztahy výrobní, jež odpovídají jistému stupni rozvoje jejich výrobních prostředků. Celek těchto výrobních vztahů tvoří ekonomickou strukturu společnosti, to je skutečnou základnu, na které se zvedá nadstavba právní a politická a které odpovídají i určité společenské formy duchovní. Výrobní způsob hmotného života určuje celkem společenský, politický a myšlenkový proces životní. Ne vědomí lidské určuje způsob lidského života, ale naopak společenský způsob života určuje lidské vědomí“ (Zur Kritik der politischen Oekonomie, Berlin 1859, strana IV—VI). Zde tedy je vyjádřena zásada, na niž bývá často celý marxismus redukován: politicko-právní a kulturní vývoj závisí na vývoji výrobních poměrů. Upozorňuji, že textů, kde Marx prohlašuje závislost ideologické nadstavby na výrobních poměrech za bezpodmínečnou a úplnou, není nikterak mnoho a že výraz „výrobní způsob hmotný určuje celkem... myšlen-